

H.G. WELLS

İnsan Hakları

Şiddeti ortadan kaldırmak için savaşıyoruz, çünkü yaşamak istediğimiz hayatı savaşan bir dünyada yaşamamanın olanaksız olduğunu görüyoruz.

ÇEVİRİ: CELÂL ÜSTER, AYLÂ ORTAÇ

H.G. WELLS
İNSAN
HAKLARI

Can Modern
Kısa Modern / 29

İnsan Hakları, H.G. Wells
The Rights of Man

İlk baskı: Penguin Books, 1940.
Bu kitapta kullanılan baskı: Vintage Classics, 2017.
© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ağustos 2021, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

İngilizce aslından çeviren: Celâl Üster - Ayla Ortaç
Dizi editörü: Emrah Serdan
Düzeltili: Ebru Aydın, Melis Ofas
Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Arı Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,
Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-5202-5

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com/9789750752025
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

H.G. WELLS

İNSAN
HAKLARI

Deneme

İngilizce aslından çeviren:
Celâl Üster - Ayla Ortaç

H.G. WELLS, 1866'da doğdu. Edebiyattan gazeteciliğe, toplumsal eleştirilenlikten tarihçiliğe pek çok alanda yüze yakın yapıt verdi. 1900'lerin başlarında mizaha yönelerek *Aşk ve Bay Levisham*, *Bay Polly'nin Tarihi* gibi romanlarında aşağı-orta sınıftan insanların beklentilerini, düş kırıklıklarını işledi. Bugün en çok *Zaman Makinesi*, *Doktor Moreau'nun Adası*, *Görünmez Adam*, *Dünyalar Savaşı* gibi bilimkurgu romanlarıyla tanınan Wells'e "bilimkurgunun Shakespeare'i" nitelemesi yakıştırıldı. Her zaman insanlığın geleceğini baş kaygısı edinen Wells zamanda yolculuk, dünya dışı varlıkların istilası, görünmezlik, biyoloji mühendisliği gibi kavramlara döneminin çok ötesinde, ileriye gören bir yaklaşım getirdi. Mizahi yapıtlarında olduğu gibi geleceğe ilişkin öngörüler üstüne kurulu yapıtlarında da toplumsal sorunları gündeme getirmekten, döneminin toplumuna eleştirel bir bakışla yaklaşmaktan geri kalmadı. Barışçı bir sosyalist ve bir dönem Fabian Derneği üyesi olan Wells Uluslararası PEN'in kurucuları arasında yer aldı. Eşitlik ve insan hakları üstüne çok sayıda makale kaleme aldı. 1940'ta yayımlanan *İnsan Hakları* adlı kitabı Birleşmiş Milletler'in 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin temelini oluşturdu. 1946'da öldü.

CELÂL ÜSTER, İngiliz Erkek Lisesi ve Robert Academy'yi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. Uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesinin Kültür Servisi'ni yönetti; ilk döneminde *Cumhuriyet Kitap*'ın yayın yönetmenliğini yaptı. Can Yayınları'nın ve *P Dünya Sanatı Dergisi*'nin genel yayın yönetmenliğini üstlendi. George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege* adlı yapıtının çevirisiyle, 1983'te *Yazko Çeviri* dergisinin Azra Erhat Çeviri Ödülü'ne değer görüldü. Robert Louis Stevenson, Yaroslav Hašek, H.G. Wells, George Orwell, Juan Rulfo, Roald Dahl, Maurice Sendak, Oliver Jeffers, Iris Murdoch, Jorge Luis Borges, Mario Vargas Llosa, John Berger gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı. *Körün Taşı* ve *Bir 'Çevirgen'in Notları* adlı kitapları yayımlandı.

AYLA ORTAÇ, ortaokul ve liseyi Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde okudu. New York'ta New School for Social Research'te ve Boğaziçi Üniversitesi'nde sosyoloji öğrenimi gördü. 1981-1994 arasında Anadolu Yayıncılık'ta ve Ana Yayıncılık'ta telif ve çeviri ansiklopedilerin yayın kurulunda çalıştı. 1994'ten bu yana çalışmakta olduğu Sosyal Araştırmalar Merkezi'nde çok sayıda toplumsal-siyasal araştırmanın tasarım, yönetim ve raporlama sorumluluğunu üstlendi. Yayımlanmış başlıca çevirileri tarih ve sosyal bilim çalışmalarıdır.

İÇİNDEKİLER

Çevirmenlerin Önsözü.....	11
Öndeyiş	13
I Bildirgenin Kaçınılmaz Gerekliliği.....	26
II Şiddete Karşı Güvence	34
III <i>Habeas Corpus</i>	40
IV Demokratik Yasa	45
V Zulmün Yeni Aracı Dosya.....	50
VI Asgari Geçim ya da Yaşamın Temel Gereksinimlerine Erişim Hakkı.....	57
VII Çalışma ve Mülkiyet Hakkı.....	66
VIII Serbest Piyasa ve Kâr Peşinde Koşma	71
IX Gözden Geçirilmiş Bildirge	78
X Fransa'dan Bir Koşutluk	85
XI Alternatif Bir Taslak ve Başka Bazı Öneriler	94
XII Yeni Dünya Haritası.....	102
XIII Dünyanın Beklediği Bir Kitap.....	119

ÇEVİRMENLERİN ÖNSÖZÜ

H.G. Wells *İnsan Hakları*'nı 1940'ta kaleme aldığında İkinci Dünya Savaşı başlayalı bir yıl olmuştu. Bu kitapta ortaya koyduğu gözüpök ilerici görüşler Birleşmiş Milletler'in Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, Avrupa Birliği'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Birleşik Krallık'ın İnsan Hakları Yasası'nın hazırlanmasına temel oluşturdu.

Bu manifesto, ilk yayımlandığında, adaletin dünya çapında ayaklar altına alınmasına karşı ivedi ve güncel bir tepki niteliği taşıyordu. İnsanlığın kendine karşı değişmez sorumluluklarının tartışılması ve açıklığa kavuşturulması çağrısında bulunuyordu.

İnsanlığın geleceğini yalnızca şaşkırtıcı öngörüler içeren bilimkurgu romanlarında değil, siyasal felsefesinde de baş kaygısı edinmiş olan Wells her zaman otoriter, totaliter, baskıcı, buyurgan iktidarlardan arınmış yeni bir yönetim biçiminin, yeni bir dünya düzeninin özlemiyle düşündü ve yazdı.

Wells'in bu yapıtının yayımlanmasından seksen yıl sonra bugün bir kez daha bir insanlık bunalımıyla karşı karşıyayız. Dünyanın pek çok ülkesinde insan hakları belki de bugüne kadar görülmemiş biçimde tehdit altında. İnsan haklarıyla ilgili yasalar birçok ülkede hayata geçmiyor. Milyonlarca insan yurdundan ediliyor, anayurdundan göç etmek zorunda kalıyor ve insanlıkdışı eziyetlere uğruyor.

Yirminci yüzyılın en önemli insancıl metinlerinden biri olan *İnsan Hakları*'nın insanlığın temel haklarını ve sorumluluklarını bize yeniden hatırlatmasını diliyoruz.

Celâl Üster - Ayla Ortaç
Aralık 2020

Öndeyiş

1

Bu özlü kitapçıkta, yazarlarının günümüzde çok yararlı ve önemli bir belge olabileceğine inandıkları bir manifestonun öyküsünün anlatılması öngörülüyor. Bu manifesto, buradaki yazarın, yazardan çok editörü ve yazmanı olarak görülmesi gereken ortak bir yazımın ürünüdür ve ilk olarak Londra'da yayımlanan *The Times*'a gönderilen iki mektupta biçimlenmiştir. Hem özü hem de önemi bakımından daha başka deneyimli ve eleştirel zihinlerin etkisiyle gelişmiş bir düşünce ilk kez o mektuplarda açıklanır. Belirli bir siyasal-toplumsal ilkel bütününe yalnızca biçimsel olarak dile getirilmektense burada adım adım açıklığa kavuşturulmasının pek çok okur için çok daha ufuk açıcı ve ilginç olacağı kanısındayız. Bu kitap onlara adanmıştır.

The Times'a gönderilen ilk mektup şöyleydi:

SAVAŞ HEDEFLERİ
SINIRSIZ AÇIKSÖZLÜLÜĞÜN GEREKLİLİĞİ

Editöre,

The Times.

Efendim,

Köşelerinizde Savaş Hedefleri üzerine süren yazışmaları hatırı sayılır bir dikkatle izlemekteyim. Birçok bakımdan, 1917-1918'de Crewe House¹ örgütünün ülkenin ne uğrunda savaştığına ilişkin olarak Dışişleri Bakanlığı'ndan kesin bir açıklama almayı çok uğraşmasına karşın beceremediği Savaş Hedefleri Anlaşmazlığı'nı anımsatıyor (bakınız Campbell Stuart'ın² Secrets of Crewe House [Crewe House'un Sırları] adlı kitabı). Öyle bir açıklama hiçbir zaman yapılmamış, Büyük Savaş verilen sözlerin tutulmadığı ve ikiyüzlü davranıldığı yolundaki karşılıklı suçlamalarla içinden çıkılmaz bir biçimde son bulmuştu.

Daha o sıralarda insan ilişkilerinde büyük bir devrimin eli kulağında olduğu konusunda dünya çapında bir kanı vardı; "savaşa son verecek bir savaş" deyimini o son derece yaygın kanıyı dile getiriyordu; hiç kuşkusuz insanın geleneğinden ve var olan hükümet biçimlerinden bundan daha köklü bir kopuş olamazdı. Ama bu devrim gerçekleşmedi. Artık hepimiz kabul edebiliriz ki, Milletler Cemiyeti, silahlı çatışmayı dünyadan silme ve insanlık

1. Britanya'nın Birinci Dünya Savaşı sırasında oluşturduğu Düşman Ülkelerde Propaganda Bölümü. (Ç.N.)

2. Campbell Stuart (1885-1972): Kanadalı gazete patronu. Her iki dünya savaşı sırasında İngiltere adına propaganda etkinliklerini yürüttü. İkinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Düşman Ülkelerde Propaganda Bölümü'nün direktörlüğü görevini üstlendi. (Ç.N.)

için yeni bir yaşam başlatma yolundaki o devrimci önerinin zayıf ve etkisiz bir ürünüydü. Var olan durum açısından aşırı tutucu olduğu kadar, gönülsüz ve diplomatikti de. Artık gittikçe daha çok insanın fark ettiği gibi, insan yaşamının yöntemlerinde köklü bir yeniden yapılanma sağlanmadığı sürece yeryüzünde daha fazla barış ve güvenlik olamayacağı için Büyük Savaş da sona ermek yerine akılsızlıklarla dolu 1920'ler ve korkulu 1930'lar boyunca için için yandıktan sonra şimdi yeniden alevlendi. Şimdi gerilimin daha da yükseldiği, şiddet ve yıkıcılığın daha da arttığı, acıların daha da yaygınlaştığı bir ortamda 1914'tekine çok benzeyen bir duruma geri döndük; soyumuzun önündeki can alıcı soru, çeyrek yüzyıldır yan çizdiği o düşüncelerin ve ilişkilerin tümüyle yeniden biçimlendirilmesine, o dünya devrimine bu kez kararlılıkla yönelip yönelmeyeceğidir.

Eğer bu devrim başarıyla gerçekleşecek, insan mutluluğuna ve uğraşına yeni bir soluk getirecekse, ancak var olan durumun her yönüyle ve tüm olasılıklarıyla en eksiksiz ve en amansız biçimde tartışılmasıyla gerçekleşecektir. Bu muazzam yeniden yapılanma konusunda hiç kimsenin ve hiçbir insan topluluğunun yeterli bilgisi yok; şimdiki düşmanlarımız da dahil olmak üzere bütün dünyaya açık, eksiksiz ve korkusuz bir fikir alışverişine giremezsek, yeni bir dünya düzeninin yaslanacağı yol gösterici bir düşünce sistemini hiçbir zaman kuramayacağız.

Önümüzde somut örnek olarak Rusya'nın büyük deneyi var. 1848'den sonra esas olarak komünizmde vücut bulan sosyalist hareketin bu sonucu hakkında kim ne düşünürse düşünsün, özel kâr güdüsünden arındırılacak dünya ölçeğinde uluslararası bir adalet sisteminin, bir dünya barışının temelindeki soyluluk bugün pek az tartışma götürür. Oysa bu hareket daha en baştan bas-

kıyla karşılaştı. Söyleyeceğini açıkça ve korkusuzca söyleyemedi. İstemeyerek de olsa gizli kapaklı yürütülen bir evrenselcilik oldu.

Devrimci önerilerin, hatta en aşırı devrimci önerilerin etkisizce, özgürce tartışılmasını bastırmak, onları yeraltına inmeye zorlamaktır. Böyle bir şey köhnemiş, çürümekte olan bir rejimi kurtarmadığı gibi, yeni bir düzeni tartışmakta olan muhalifleri komplocu yöntemlere, şiddet içerikli gizliliğe, kaskatı dogmacılığa sürükler. Devrim, sonunda Rusya'ya vardığında yeraltı yöntemleriyle yetişmiş insanların eline kaldı, her şeyi öğrenmek zorunda olan, hiç deneyimsiz Sovyet rejimi de Batı'yla özgürce tartışmayı ve özgürce karşılıklı eleştiriye kesti ve yozlaşarak bugünün maskelenmiş, dizginsiz kişisel yönetimine dönüştü. Bu, karanlıkta kalmış devrimdi. Bizim Batı dünyamız, bir dünya kolektivizmine doğru kaçınılmaz görünen yürüyüşünde, kendi değişiklikleriyle aydınlıkta, sonsuz bir açıkkyüreklilik ve karşılıklı hoşgörü ortamında yüzleşemez mi? Bugün beni en ürküten şey, Cenevre hayalinin tekrarlanır gibi olmasıyla, yeni bir dünya özlemimizin yeniden savsaklanıp zayıflaması tehlikesinin kendini apaçık göstermiş olması. Geçen sefer sorun Milletler Cemiyeti'ydi, bu sefer işi gören sihirli sözcük Federasyon. Gerçek bir Milletler Cemiyeti 1918-1919'da dünyayı yeni bir yola sokabilirdi; gerçek bir İnsanlık Federasyonu da yarın ondan aşağı kalmayabilir. Ama bunun gerçek, etkili bir insanlık federasyonu, erişebileceğimizi düşünmekte çok haklı olduğumuz o dünya ölçeğinde bolluk ve güvenlik çağını gerçekleştirecek sahici bir çaba olabilmesi için monarşilerin kibarca bağımlılaştırılmasını, dünyanın doğal kaynaklarının ve ana sanayilerinin ustaca kamulaştırılmasını, üniversitelerimizin ve diğer bilim kuruluşlarımızın gözden geçirilip geliştirilmesini ve yaygın eğitim düzeyinin dünya ölçeğin-

de yükseltmesini açık ve içten bir biçimde tartışmalı ve bunun planlarını hazırlamalıyız. Savaş, ARP'nin¹ koruması altında, her şeyi karartıyor. Dünya sokaklarında o kadar ışığımız olacak mı? Olmayacaksa; şimdiki bu çapraşık ikiyüzlülük, karşılıklı güvensizlik ve baltalama rejiminde yaşamayı sürdürecekseniz, ben kendi hesabıma insanlık için hiçbir umut göremiyorum. Bu durum böyle devam ederse sonu daha da kötü olacak.

Saygılarımla,

H.G. Wells

Bazı yazışmaların ardından *The Times*'da bu doğrultuda ikinci bir mektup daha çıktı:

Editöre

The Times

Efendim,

Geçenlerde bana, hâlâ sürmekte olan bu savaşın nereye varacağını tartışma olasılığından söz açan ve özgür ve açıksözlü tartışmanın gerekliliğini vurguladığım bir mektubu yayımlama onurunu başışlamıştınız. O mektup fazlasıyla karşılık buldu; Amerika'da ve başka yerlerde yaygın bir biçimde yeniden yayımlandı. Bazı son derece ehil insanlar, görüşleri ve yorumlarıyla

1. Air Raid Precautions (Hava Saldırısı Önlemleri), özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında Birleşik Krallık'ta sivilin hava akınlarına karşı korunması için oluşturulan örgütlere ve yönetmeliklere verilen ad. Her yerel kuruluş, ARP'ye bağlı görevlileri, ulakları, ambulans sürücülerini, kurtarma ekiplerini örgütlemekten ve polis ve itfaiyeyle irtibatın sağlanmasından sorumluydu. ARP görevlileri özellikle 1 Eylül 1939'dan başlayarak, düşman bombardıman uçaklarına hedef olunmaması için bütün özel konutlar, işyerleri ve fabrikalarda karartmanın eksiksiz biçimde uygulanmasını, halkın sığınaklara inmesini sağlıyorlardı. (Ç.N.)

bana destek verdiler. İzninizle, bu tartışmanın gelişimi içinde çok daha açıklık kazanmış bazı noktaları sunacağım. Birincisi, tam olarak ne uğruna savaştığımızı bilmek isteyen her yaştan insandan “Savaş Hedefleri”ne ilişkin bir açıklamaya yönelik yoğun talep; ikincisi de şu anda sınırlar, federasyonlar ve siyasal uyarlamalar açısından, herhangi bir açıklama yapmanın hemen hemen olanaksızlığı. Bu talep ve güçlük birbiriyle ilk bakışta görüldüğü kadar çelişen şeyler değil. Harita çizme, anayasacılık, taahhüt, güvence, yaptırım ve benzerlerinin planlanmasındaki engellerin hiçbirisiyle karşılaşmadan talebi gayet tatmin edici bir biçimde karşılamanın bir yolu var, üstelik bu yöntem parlamenter Atlantik halklarının tam da en iyi gelenekleri arasında; haklar bildirgesi yöntemi. Topluluklarımızın tarihinde Magna Carta’dan¹ başlayıp çeşitli insan hakları yasalarına, insan hakları bildirelerine ve benzerlerine uzanan çeşitli bunalım dönemlerinde, kamusal ve toplumsal yaşamımızın dayandığı genel ilkeleri içeren özgül bir bildirge hazırlamak ve buna temel yasamız olarak bağlı kalmak bizim göreneğimiz olagelmıştır. Şimdiler genel olarak yaşamı, özel olarak da şu sıralardaki savaşı göğüslediğimiz ruhu yeniden dile getirmeye özellikle uygun görünüyor. Bu, ilk soruyu bütünüyle yanıtlayacak, daha sonraki antlaşmalarımız ve davranışımız için de bir ölçüt oluşturacaktır.

1. Magna Carta (Latince “Büyük Berat”): İngiltere Kralı John’un 1215’te iç-savaş tehdidi altında uyruklarına tanıdığı özgürlükleri içeren, 1216, 1217 ve 1225’te bazı değişikliklerle yeniden çıkarılan berat. İngiltere tarihinde önemli bir dönüm noktasına eşlik eden ve dönemin ağır toplumsal ve siyasal koşulları nedeniyle halkın bilincinde benzersiz bir yer edinen Magna Carta, döneminin somut koşulları içinde daha çok büyük soyluların kral karşısındaki özerkliklerini korumayı ve pekiştirmeyi amaçlıyordu. Ne var ki, bunu genel bir özgürlük ve özerklik anlayışına dayandırdığı için zamanla baskıya karşı bir simge ve mücadele bayrağı durumuna gelmiş, kuşaklar boyunca özgürlükle rin bir güvencesi olarak yorumlanmıştır. (Ç.N.)

Dünya savaşlarının yarattığı şiddete ve tahribata şahit olan H.G. Wells, toplumların yaşamında köklü bir değişime ihtiyaç olduğuna inanır. Bu devrim niteliğindeki değişim ancak “var olan bu durumun her yönüyle ve tüm olasılıklarıyla en eksiksiz ve en amansız biçimde tartışılması”yla gerçekleşebilecektir. Yazarın dünyadaki adaletsizliklere dikkat çekmeyi amaçlayarak kaleme aldığı *İnsan Hakları*, Birleşmiş Milletler’in kurucu metni niteliğinde olan, geçerliliğini günümüzde de yitirmemiş bir çağrı.

#ingilizmodernleri #insanhakları #birleşmişmilletler #barış
#uygarlık #özgürlük

canyayinlari.com | f | | | | | | | | | | | | | canyayinlari

deneme

ISBN 978-975-07-5202-5

9 789750 752025